

גליון מס' 104 לפרשת וישלח pinchasf@gmail.com	רעיון לפרשת השבוע ע"י פינחס פרקש שנה שלישית	עלה
---	--	-------------------

האם האחים מצילים את כבוד אחותם על חשבון כבוד אביהם?

שכם בן חמור לוקח את דינה ומבקש את אביו אשר פונה אל אביו בבקשת עזרה בשכנוע יעקב.

יעקב שומע על מעשה שכם ואינו מגיב מיד "ויעקב שמע כי טמא את דינה בתו ובניו היו את מקנהו בשדה והחריש יעקב עד בואם."

"ובני יעקב באו מן השדה כשמעם ויתעצבו האנשים ויחר להם מאוד כי נבלה עשה בישראל לשכב את בת יעקב וכן לא יעשה".

יש את הצעת חמור ויש את תשובת בני יעקב: "ויענו בני יעקב את שכם ואת חמור אביו במרמה וידברו אשר טמא את אחותם".

יש את ההצעה לברית מילה, המתקבלת על חמור ובני עירו ואז: "ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה איש חרב ויבואו על העיר בטח ויהרגו כל זכר. ואת חמור ואת שכם בנו הרגו לפי חרב ויקחו את דינה מבית שכם ויצאו. בני יעקב באו על החללים ויבזו העיר אשר טמאו אחותם. את צאנם ואת בקרם ואת חמוריהם ואת אשר בעיר ואת אשר בשדה לקחו. ואת כל חילם ואת כל טפם ואת נשיהם שבו ויבזו ואת כל אשר בבית. ויאמר יעקב אל שמעון ואל לוי עכרתם אותי להבאישני ביושב הארץ בכנעני ובפריזי ואני מתי מספר ונאספו עלי והיכוני ונשמדתי אני וביתי. ויאמרו הכזונה יעשה את אחותינו."

- יעקב שותק לשמע המעשה שנעשה בביתו, בניו מדברים ועושים. מדוע הוא מתלונן עליהם קשות עד כדי זכירה של הרבה שנים וברגעיו האחרונים בחיים?
- האם היתה הצדקה על פי דין וגם הצדקה מוסרית למה שעשו שמעון ולוי? ומה עם הריגת אנשי שכם שלכאורה לא קשורים לחטא?
- מה עם יתר האחים?
- מהי גדר המרמה של האחים, האם ידעו מלכתחילה שכך הם רוצים לסיים את הפרשה?
- מהו המסר העיקרי מהפרשה בשכם?

מהו "והחריש יעקב"? 1

"והחריש יעקב עד בואם" – החריש מלצאת לריב עד שיבואו בניו וידעו הדבר וישמרו עצמם מאנשי ריבם.

ספורנו

מהו "והחריש יעקב"? 2

שלח להם והיה ממתין בואם.

אור החיים

מדוע כך היה סדר הדברים?

ללמדנו שבא חמור ליעקב תחילה קודם שבאו הבנים. וכשבאו מצאו אותו מדבר לשון רכה, על כן לא יצאו בני יעקב בחרון אף. והכל היה בהשגחה נסתרת שיבוא סוף מעשה כפי שהיה במחשבה תחילה.

על מה נצטערו האחים בעיקר?

נתעצבו על רוע הנהגתם שאירע דבר נבלה כזה באומה ישראל.

"וכן לא יעשה" – שאף על גב שהיו שטופים בזימה מכל מקום לא היה באונס ובוזה האופן. ואם כן העביר עליהם הדרך אפילו בלא יראת המעלה. משום הכי חרה להם על שכם ונצטערו על זה.

הנצי"ב

על מה היה עצבון בני יעקב? 1

"ויתעצבו האנשים" – הנה העצבון היה על כי נבלה עשה בישראל, שהיה בזיון בישראל, אף על פי שאצל הכנענים לא היה כן. ובשביל שהיה בלתי מורגל אז לאנוס את בתולות גדולי הדור, לפיכך חרה להם על שנעשתה כזאת נגדם.

ספורנו

על מה היה עצבון בני יעקב? 2

כי יש במעשה זה שני דברי כיעור, האחד הוא אפילו אם היה לוקח אותה לו לאשה בדרך ארץ, אף על פי כן הוא חרפה להם לתת בתם לאיש טמא וכנגד פרט זה אומר "ויתעצבו האנשים".

מהו "וכן לא יעשה"?

השני – הוא לצד עשות הדבר בדרך זה שאפילו בין העמים הדומים בגדר הפחיתות הוא דבר מגונה. והוא אומר "וכן לא יעשה" פירוש אפילו בין האומות שגדרו עצמם מן העריות. וכנגד זה אמר "ויחר להם" איך עשה דבר שאפילו ביניהם בלתי הגון הוא.

אור החיים

מדוע "החריש יעקב"?

יען ששמע שכבר טימא אותה ובניו היו בשדה ולא ירויח בהמהירות, לכן החריש עד בואם. הבנים באו באמצע הדיבור שדיבר חמור עם יעקב ולא היה להם פנאי להתייעץ עם יעקב.

"ויתעצבו" – העצב הוא על דבר רע שקרה לו בבחינת עצמו מבלי שיבקש נקמה משום אדם. והחרון הוא על מי שעשה נגדו עוולה ויבקש נקמה.

במעשה זה שני עניינים:

1. מה שטימא אותה מצד שהוא ערל. ועל זה היה העצב על החרפה שקרה להם. ולא היה מצד זה חרון אף על שכם שהוא אינו יודע נמוסי בני ישראל שהערלה חרפה היא להם.

2. גוף המעשה שלקחה בחזקה בגזל ובאונס שזה לא יעשה גם בדין בני נח, על זה חרה להם מאוד ורצו להנקם משכם, כי כן לא יעשה אף בדין בני נח.

מלבי"ם

מדוע לא דיבר יעקב?

"ויענו בני יעקב ... במרמה" – הנה חמור ושכם אל אביה ואל אחיה דברו, אבל הזקן לא ענה אותם דבר. כי בניו ידברו במקומו בעניין הזה לכבודו. כי בעבור היות הדבר להם לקלון לא ירצו שיפתח פיו לדבר בו כלל.

ויש כאן שאלה, שהדבר נראה כי ברצון אביה ובעצתו ענו, כי לפניו היו והוא היודע מענם כי במרמה ידברו ואם כן למה כעס?

מי היה שותף לחשיבה במרמה ומי עשה את המעשה?

ועוד שלא יתכן שהיה רצונו להשיא בתו לכנעני אשר טמא אותה. והנה כל האחים ענו המענה הזה במרמה. ושמעון ולוי לבדם עשו המעשה והאב ארר אפם להם לבדם.

והתשובה, כי המרמה היתה באמרם להמול להם כל זכר. כי חשבו שלא יעשו כן בני העיר. ואם אולי ישמעו לנשיאים ויהיו כולם נימולים יבואו ביום השלישי בהיותם כואבים ויקחו את בתם מבית שכם. וזאת עצת כל האחים וברשות אביהם. ושמעון ולוי רצו להנקם מהם והרגו כל אנשי העיר.

על מה כעסו של יעקב על שמעון ולוי?

ויתכן שהיה הכעס ליעקב שארר אפם על שהרגו אנשי העיר אשר לא חטאו לו. והראוי להם שיהרגו שכם לבדו. וזהו מה שאמר "ויענו בני יעקב" כי כולם הסכימו לדבר לו במרמה בעבור הנבלה שעשה להם.

ורבים ישאלו ואיך יעשו בני יעקב הצדיקים המעשה הזה לשפוך דם נקי?

הרמב"ם – נתחייבו כל בעלי שכם הריגה שהרי שכם גזל והם ראו וידעו ולא דנוהו. ואין דברים הללו נכונים בעיני, שאם כן היה יעקב אבינו חייב להיות קודם וזוכה במיתתם. ואם פחד מהם למה כעס על בניו וארר אפם כמה זמנים. וענש אותם וחילקם והפיצם, והלא הם זכו ועשו מצווה ובטחו באלוהים והצילים?

בעבור שהיו אנשי שכם רשעים ודמם חשוב להם כמים רצו להנקם מהם בחרב נוקמת. והרגו המלך וכל אנשי עירו כי עבדיו הם וסרים אל משמעתו. ואין הברית אשר נמולו נחשב בעיניהם למאומה כי היה להחניף לאדוניהם. ויעקב אמר להם בכאן כי הביאוהו בסכנה – "עכרתם אותי להבאישני". ושם ארר אפם כי עשו חמס לאנשי העיר. והם היו בוחרים בהם ובעטו בדבורם. ואולי ישובו אל ה' והרגו אותם חנם, כי לא הרעו להם כלל.

מה מסופר בספר הישר ולא בכתוב?

בספר הישר נאמר כי בא להם פחד אביהם כי נאספו שכני שכם ועשו עמהם שלוש מלחמות גדולות. ולולי אביהם שחגר גם הוא כלי מלחמתו ונלחם בהם היו בסכנה.

מדוע לא רדפו אחר משפחתו של יעקב?

"אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי" – הכתוב יקצר בזה כי היה זה נס נסתר, כי אנשים גיבורים היו. הזכיר בכאן כי היה חיתת אלוהים על הערים אשר סביבותיהם ולא נאספו כולם לרדוף אחרי בני יעקב כי היו נופלים עליהם כחול אשר על שפת הים לרוב. כי נפלה עליהם אימתה ופחד מן הגבורה אשר ראו במלחמה. ולא נפקד מהם ולא מעבדיהם איש במלחמה.

רמב"ן

צריך לדעת מה היא החכמה שעשו ואין זה אלא גניבת דעת? עוד מה היא כוונתו באומרו "וידברו אשר"?

מה היה דרך עורמתם של בני יעקב בדבריהם?

נתחכמו לבל ירגישו בעורמתם כי זה הוא העיקר כי מה יועילו בעורמתם אם יחוש לה חמור ושכם ויעשו שמירה הצריכה, או לא יעשו דבר לחשש המיחוש. אשר על כן נתחכמו בתשובתם וקודם כל גילו כי הקפידו על הדבר שזולת זה תהיה ניכרת העורמה כיון שהמעשה היה ידוע כי לא יעשה כי אם העלם יעלימו מהראות ההקפדה קצת, מרמה יגיד. לזה פתח דבריהם ודברו דיבור קשה – שהוכיחם על הדבר ובזה הסירו החשד שאינם מדברים אחד בפה ואחד בלב שהרי ראו קפדתם. ואחרי כן אמרו אמירה רכה כי הם חפצים ורצונם לתתה לו אלא שאינם יכולים לתתה לצד אשר לו עורלה. לא אמר אשר הוא ערל כי לטענה זו יספיק בהימולו הוא את בשר עורלתו. מה בכך אם ימול הוא ובנים אשר יוולדו לו מדינה יהיו ערלים, כיון שאין להם דין מילה. עוד נתנו טעם בדבריהם שהעיקר הוא כדי שיתחתנו עמהם ויהיו נושאים נשים אלו מאלו והיו לעם אחד. וזה לא יהיה אלא אם ימולו כולם.

טעמם בעיקר הדבר הלא הוא כמוס עמם להרוג כולם ואין מידם מציל. עוד נתחכמו לבטל חשד דבר עורמה בכל דיבור ודיבור שאמרו להם.

כשאמרו "ונתנו את בנותינו" נתחכמו חכמה גדולה כי מדרך הרמאי שלא לדקדק בפרטי התנאים. ואדרבה יבקש להקל הדבר על שכנגדו כדי שיתרצה לעשות הדבר שבזה יעשה את אשר זמם לעשות. ובני יעקב הפכו הדבר לעקור מלב שכנגדם ספק עורמה. שהרשות בידינו לתת ולקחת ודבר זה יגיד סימן מובהק כי מדברים ביושר לבב, לא לצד עורמה בעולם.

נתחכמו עוד שלא אמרו שאם לא יעשו כן הנה הם עורכים איתם מלחמה ולנוקמי נקם יהיו להם. גם נתחכמו בזה להראות קצת הקפדה בדבר שלא ישבו שם עמהם. וזולת זה אם לא יזכירו שום הרגש בדבר יחשוב החושב כי עורמה בדבר. כי העניין היה מגונה כפי האמת אפילו בין האומות. לזה גילו קצת הקפדה ומובנים להם הדברים בעניין נכון, כי אחר שימולו פשיטא שיהיה קשר אמיץ ביניהם שלום וריעות. ואמרו שכם וחמור שהרגישו מהם שאין עורמה בדבר.

כשאמרו "ולקחנו את בתנו" נתכוונו להחם לבבו של חמור ושכם למהר לעשות הדבר. שהם מוליכים הבת ממנו ימהר לעשות הדבר וינקמו נקמת הצדקת מזרע מריעים. כשאמרו "את בנותם נקח לנו" נתחכמו כדי שיאמינו אנשי עירם כי אין בליבם טינא, כי הם מחשיבים אותם לגדולים וטובים מהם כי בנותיהם הם מתרצים שיקחו להם.

אור החיים

מהו "במרמה"?

"במרמה" – הודיע הכתוב בזה לאמור כי לא עלה על הדעת להסכים להלכה זו שלא להקפיד בענייני הדת הנוגעים לחיתון. אבל מתחילה לא דברו אלא במרמה.

מה הבדל בין הענות לבקשת חמור ולבקשת שכם?

הראו לו לדעת כי ביאת שכם בתורת זנות היא טומאה לפי קדושת ישראל. על כן המה אינם מתרצים לבקשת שכם בשום אופן. אבל לבקשת חמור שהיא כללית על זה עונים אחרת.

הנצי"ב

על מה רצו להנקם משכם?

הנה ענו בעורמה וחכמה רבה. שבאמת חרון אפם מה שרצו לנקום מאנשי שכם היה על הגזל ועל מה שענינה אותה בעל כורחה. שעל זה נתחייבו כל בעלי שכם הריגה. אבל על אשר שכב עימה וטימא אותה, הגם שעל זה התעצבו בפני עצמו, לא יכלו להנקם ממנו ולהענישו בעבור זה. כי הוא לא ידע מנימוסייהם שהעורלה היא טומאה אצלם. ואם כן היה להם לריב עימו על הגזל והעינוי שהוא נבלה גם בדין בני נח, לא על הטומאה על ידי שהוא ערל שזה אינו נבלה רק בדין ישראל.

כיצד נהגו בעורמה עם שכם?

והיה מחכמתם ועורמתם שעשו את עצמם כאילו על הגזל והעינוי לא ישיתו לב. שאם לא היה ערל היו מוחלים על זה והיו נותנים לו את דינה. רק עיקר מה שהורע להם באשר הוא ערל וזה נחשב בדתייהם לטומאה. על זה דברו איתו קשות ועל ידי כך בטח לב שכם שאין להם שום תרעומת על הגזל והעינוי, אחר שלא דברו מזה כלל. רק העיקר הוא מה שטימא את דינה במשכב ערל. ובזה בטח שאם ימול את עצמו יתנו לו את דינה. היה המרמה מה שדברו רק על אשר טימא את דינה, שאם היו מדברים עמו קשות על הגזל והעינוי היה יודע שיש בליבם משטמה עליו והיה ירא מן הנקמה.

מלבי"ם
מהו "שני בני יעקב"?
 "שני בני יעקב" – בניו היו ואף על פי כן נהגו עצמם שמעון ולוי כשאר אנשים שאינם בניו, שלא נטלו עצה הימנו.
מדוע נקראו "אחי דינה"?
 "אחי דינה" – לפי שמסרו עצמן עליה, נקראו אחיה.
מהו "בטח"?
 "בטח" – שהיו כואבים.
 מדרש אגדה – בטוחים היו על כוחו של זקן.
 רש"י
מדוע "ביום השלישי"?
 "ביום השלישי" – שלישי לעולם קשה, שהוא חצי המרובע.
האם שמעון ולוי עשו את המעשה בדעת אחיהם?
 וזה המעשה אשר עשו שמעון ולוי לדעת אחיהם עשו דכתיב "במרמה".
מה עשו כל בני לוי?
 "ובני יעקב" – הם כולם. וחרה אף יעקב על שמעון ולוי בעבור שהם הרגו אנשי שכם.
 ראב"ע
מדוע הרגו כל זכר?
 "ויהרגו כל זכר" – שלא מלו אלא על תקווה להשיג מקניהם וקניינם כדברי חמור ושכם.
מדוע "טמאו" בלשון רבים?
 "אשר טמאו" – כי לולא היה כבר דבר כזה בלתי נמאס אצלם לא היה שכם עושה כן.
 אמנם היה זה מורגל אצלם שיקחו ראשי העיר בנות העם בלתי רשות לנשים או לפלגשים.
 ספורנו
מהו "ויבואו"?
 "ויבואו על העיר" – שהיו יושבים בטח ולא נזהרו מהם.
 רשב"ם
על מי בטחו שמעון ולוי?
 "בטח" – שהיו בטוחים על כוחו של זקן – הזקן הוא אברהם.
 שהיו בטוחים שלא יבקשו הכנעני והפריזי לעשות נקמה בעבורם. כי יאמרו מאחר שנכנסו בדת הנימולים אינם משלנו ויתאשו מהם.
 כלי יקר

קשה, למה יהרגו מי שלא חטא? ועוד למה לא הקדימו בבעל עבירה תחילה?
 הנה בני יעקב לא היה בדעתם להרוג אלא בבעל עבירה, אלא שכל בני העיר רצו לעמוד בפרץ כנגדם לבל יהרגו מלכם, אשר על כן הרגום מדין רודף. ובזה השיגו להרוג את חמור ואת שכם. וזולת זה לא היו יכולים לנקום נקם המחויב להם מיתה.
 עוד טעם לצד שהם היו בעזר שכם לגזול דינה. ובני נח מחויבים מיתה על הגזל, אבל על העריות אין חיוב כי דינה לא היתה אשת איש.
מדוע נטלו את ממונם של אנשי שכם?

"אשר טמאו אחותם" – נתנו טעם זה ללקיחת ממונם. ואומר טעם אשר בזו את העיר ונטלו נכסיהם – דמי בושת כי לפי שיעור המבייש והמתבייש, כי הם הדרגות מופלגות ולואי שישפיק כל חילם לדמי בושת בת יעקב המיוחד בעולם ברום המעלות מחמור הנבזה עד מאוד. גם אם הודה זה לא יועיל אלא לפטור מהקנס אבל בושת ושאר דברים חייב ופשוט.

מה טעם להריגת אנשי שכם?

הרמב"ם נתן טעם להריגת אנשי שכם לצד שלא הושיבו דיינים על גזל שכם. הרמב"ן דחה דברי הרמב"ם כי אין הכוונה להושיב דיינים אלא לדון משפטים בין איש ורעהו. ונתן טעם הריגת שכם לצד שהיו חייבין מיתה על שהיו עובדי עבודה זרה. וב' המאורות לא נתנו טעם ללקיחת ממונם והונם.

מדוע באו בני יעקב לבז?

"בני יעקב באו" – כולם יחד. כי נוגע הבושת לכולם וצריך שיטלו כנגד בושת כל אחד. לזה נתקבצו יחד לערוך שיעור הראוי לבושת כולם "ויבזו את העיר". ואין כדי בה לערך בושתם ולקחו הכל לזכות יעקב אביהם כי לו נוגע.

אור החיים

מהו "שני בני יעקב"?

"שני בני יעקב" – בא ללמדנו דאף על גב שנתאחדו בכעס גדול להחריב עיר ומלוואה וגם התאחדו להביא עצמם לידי סכנה עצומה. מכל מקום היו שנים – היינו ששונים בדעת.

אחד בא בדעת אנושי המקנא לכבוד בית אביו המביא לאש כזה והוא אש זרה כידוע. ואחד בא בדעת קנאת ה' בלי שום פניה ורצון והוא אש שלהבת – יה.

מדוע "לקחו" בני יעקב?

"לקחו" – לא כשאר חפצים שהפקירו לכל הבא ליקח, יקח. אבל אלו לקחו לעצמם. באשר טבע הצאן ובקר ובהמה שניזונים מיד בעלים ואם אין להם בעלים ימותו ברעב, על כן משום צער בעלי חיים לקחו לעצמם מה שאין כן שארי דברים.

במה מאשים יעקב את שמעון ולוי "עכרתם אותי"?

"עכרתם אותי" – באשר מידת יעקב היה רק אהבת שלום ולשבת בטח, עתה הנני מוכרח לצאת מגדרי.

הנצי"ב

"ויהי ביום השלישי" – על פי זה נתחייבו הריגה כדין:

1. מצד שלא עשו משפט בשכם שגזל בפרהסיא ולא מיחו בידו ובני נח נצטוו על הגזל.

2. כי שכם לא רצה לשלח את דינה בטוב ועצרה בביתו. ואם לא היו נותנים לו בטוב היה נלחם במ. והותר ליעקב להוציאה מרשותו על ידי הריגת אנשי שכם שהיו הורגים אותם כי היו נכונים למלחמה.

3. שנתנו עיניהם בעושר של יעקב ומלו את עצמם רק שיוכלו לגזלו בכל עת.

מדוע ביום השלישי?

לכן ביום השלישי בהיותם כואבים ומתחרטים על המילה והיה בדעתם לנקום מבני יעקב על שגרמו להם הכאב הזה. לקחו שמעון ולוי מצד שהם בני יעקב ולהם להלחם בעד יעקב. ומצד שהם אחי דינה ולא יכלו להוציא את דינה באופן אחר. לכן הרגו כל זכר

ואת שכם וחמור. ועל ידי כך השיגו מגמתם להוציא את דינה מבית שכם, שזה היה עיקר מגמתם.

מה עשו שאר האחים?

"בני יעקב" – אבל יתר בני יעקב הלכו אחר כך ויבזזו את העיר לקבל דמי בושתם. מהו "ערכתם"?

"ערכתם" – גם בלא זה אני שנוא בעיניהם:

1. מצד שהם יושבי הארץ שאני גר ביניהם.

2. מצד שהם אומות שונות ודתות שונות מדתי.

ואתם עוד הבאשתם את ריחי בעיניהם שעל ידי כך יתאספו עלי, כי הם גואלי הדם ואני לא אוכל לעמוד כנגדם כי אני מתי מספר והם המון רב – והכוני.

מה היתה תשובת שמעון ולוי?

השיבו שבהפך. אחר שאנחנו מתי מספר וגרים בארץ והתחילו לפרוץ בנו במה שלקחו את אחותנו כזונה. אם נחריש יעשו בנו כרצונם. וצריך להראות להם כי יש לאל ידינו להנקם מן הנוגע בנו לרעה.

מלבי"ם

מדוע שתקו הכנענים?

"ערכתם" – מסורת היתה ביד כנענים שיפלו ביד בני יעקב אלא שהיו אומרים "עד אשר תפרה ונחלת את הארץ", לפיכך היו שותקים.

רש"י

מהו "להבאישני"? 1

"להבאישני" – שישנאו אותי כאשר ישנא איש דבר שיבאש.

מהי תשובת שמעון ולוי? 1

"הכזונה יעשה" – שכם את אחותינו.

ראב"ע

מהו "להבאישני"? 2

"להבאישני" – את ריחי.

רשב"ם

מהו "להבאישני"? 3

"להבאישני" – שיאמרו ששקרנו באמונתנו אחר שנמולו.

מהי תשובת שמעון ולוי? 2

"הכזונה" – שאין ראוי לתבוע עלבונה.

ספורנו

מה חשב יעקב על עורמת בניו?

"ויאמר יעקב" – נכרים הדברים כי יעקב לא ידע כי במרמה זו דברו, אלא חשב שהעורמה היתה כדי שיקחו דינה מביתו בעל כורחו, או להרוג שכם לבד בעל דבר. לא להרוג כל אנשי העיר יחד.

מהי תשובת שמעון ולוי? 3

"הכזונה" – אמרו ליעקב שלא יחוש על הדבר כי לא ירעישו אלא אם היו הורגים בלא סיבה. אבל הריגה זו לסיבה היתה שלקח אחותינו בעל כורחה ועשאה זונה. ואין הכוונה שחייב על הזנות שהרי פנויה היתה.

או ירצה להשיב כי אדרבה יסתכנו בין האומות כשיראו שבזוי אחד שלט בבת יעקב ופעל ועשה כחפצו ורצונו, לא תהיה לשונאיהם תקומה בין העמים ואדרבה בזה תהיה חתתם על העמים ורעשו מפניהם.

אור החיים

מדוע שתק יעקב?

שתיקתו של יעקב מגלה את כל המצב, יעקב היה ישיש, אולי כבר בן תשעים ושבע שנה. אילו אפשר היה לעשות דבר בדרך הצדק, בתבונה ובתוכחה ודאי לא היה שותק. אם האב הישיש הולך אל הנשיא ומבקש את בתו שנמטאה, כל עוד יש אוזן קשבת לקול הצדק, היה הרושם וודאי גדול יותר מזה שהושג בידי האחים הצעירים. שתיקתו של יעקב מגלה שלא היה אפשר לצפות לדבר בדרך הצדק. רק דרך הכח היתה פתוחה והיא היתה זקוקה לכוחות צעירים.

מה הרגישו האחים?

שתי רגשות פעמו בליבם, עצב, צער על ווייתור הבא שלא ברצון, צער על דבר שהלך לאיבוד. דינה אחותם הטהורה והצנועה איננה עוד, איננה עוד היא אבדה מידם. גם אם יעלה בידם להוציא אותה מידי שכם. זה הרגש האחד האישני. אך המעשה הארור חרה להם, "בער" בליבם, שכן נבלה עשה בישראל לשכב את יעקב.

באיזה נסיון קשה עומדת משפחת יעקב?

יעקב המשפחה החלשה חסרת המגן יכלה, דבר זה נודע להם עתה עם ההתנגשות הראשונה באומה אחרת, יכלה להיות בטוחה רק על ידי הכרת אצילותה המוסרית והרוחנית. רק בכוחה היא תהיה ל"ישראל" ותביא לידי גילוי את נצחון הכוח האלוקי – דווקא בחולשתה החומרית. ואולם כאן חולל הכבוד האנושי בישראל. כי כן לא יעשה במקום אחר, כזאת לא היו מעיזים נגד אזרחית מקומית בעלת מעמד וזכויות, הדבר נעשה מתוך שהיא בת יעקב. רק נערה יהודיה, דבר זה הרגישו יפה. זה הוחדר לליבם להניח לאחרים את "גיד ההליכה המאוששת". אך הנה נתברר להם שיש מקרים בהם היו מעדיפים ליטול לעצמם את חרבו של עשו – כאשר המדובר בהצלת הטהרה והמוסר. לפיכך "ויחר להם מאוד".

מה היה מוזר בדו שיח של חמור ושכם עם יעקב ובניו?

משום כך גם חמור אינו פונה אל האב אלא לאחים. במעמד מוזר מופעים כאן שני האבות. היה זה מתפקידו של יעקב לייצג את דינה, אך הוא שותק, מדעתו שהוא הזקן רק צפוי ללעג. אולם גם חמור הרגיש שהצעתו לא תתקבל על לב יעקב, הלה לא יקבל שילומים על כבוד ביתו. אף הוא ירא שמא יעקב יעמוד על סוף דעתו ויבין כי הרווח המדומה של קשרים עם בעל האחווה רב ההשפעה אינו אלא אחיזת עיניים. לפיכך הוא פונה אל הבנים הצעירים והוא סבור שירכוש את ליבם על ידי סיכוי מעין זה. אך שכם פונה אל האב ואל האחים "הרבו עלי מאוד מוהר ומתן", התחייבות כספית של הבעל כלפי אשתו ומתנות למשפחה. עד כאן ההצעה הוגנת למדי. אך יואיל גא בטובו האדון רב החסד להחזיר את הבת אל חיק משפחתה ורק אחר כך יבקש את ידה במעמד חופשי. מעשה זה כמות שהוא – לשאת ולתת עם האב והאחים בעוד האחות בצינוק – כל עצמו אינו אלא נסיון להוציא דרך מרמה הסכמה פורמאלית למעשה אלימות שכבר בוצע.

מדוע מדברים בני יעקב לפני אביהם?

בני יעקב מדברים לפני אביהם הזקן, שכן היה בדעתם לומר דבר שלא הלם כולו את הכבוד והיושר היהודי. אם היה פסול בדבר, יפול על צווארם בלבד. מצפונם היה שקט

בהחלט. הן הוא אשר טימא את דינה. וכדי להציל אותה מציפורניו ראו את עצמם זכאים לכל. הם לא שמו לב כלל לפתויי שקריו.

הם ראו לפנייהם רק אחת מהשתיים: או הצעתם לא תתקבל וכך הסברא היתה נותנת, שכן אי אפשר היה למצוא אמתלא טבעית יותר לסרב להצעת הנשיא של אדוני הארץ. או הצעתם תתקבל ואז יוכלו לשחרר את אחותם בהיות אנשי שכם כואבים. בכל זה עדיין לא היה דופי, שכן כל הדרכים החוקיות הן כשרות להציל אחות מנסיבות כה מחפירות.

מה גנות יש במעשי שמעון ולוי?

עתה מתחילה הגנות ואין בדעתנו לחפות עליה. אילו הרגו את שכם וחמור ודאי היה הדין עמהם. אך הם לא חסו על אנשים חסרי מגן המסורים בידיהם בלא כח. גדולה מזו הם שדדו ובדרך כלל פקדו על אנשי העיר את עוון אדוניהם, לכך לא היתה הצדקה. לפיכך גוער בהם יעקב. "עכרתם אותי" – שמנו וכבודנו היו זכים כבודלח ואתם עכרתם אותם. "הבאשתם את ריחי" – גם בין הכנעני והפריזי. וכדרך שלא נהגתם בדין, כן לא נהגתם בחכמה, הן מעטים אנחנו וכו'.

מהי תשובת שמעון ולוי?

בתשובתם היחידה "הכזונה" הם מגלים את כל נימוקם. האדון לא היה מרשה לעצמו את כל זה אלמלא היתה נערה יהודיה, זרה ועזובה. רעיון זה עורר בליבם את ההכרה שיש רגעים, בהם גם משפחת יעקב תאחז בחרב כדי להגן על כבוד וטוהר. כל עוד יכבד העולם רק את זכותו של זה שהכח עומד לצידו, צריך גם יעקב לאמן את ידיו בחרב. הם גם לא בקשו לנהוג בחכמה. הם רצו להפיל את אימתם על הבריות שלא יעיזו אחרים לעשות כדבר הזה. בנות יעקב לא תהיינה הפקר. אך הם הרחיקו ללכת, כאשר הרגו צדיקים בעוון רשעים תקיפים.

מעניינת הסמיכות בין המעשה הזה לבין המעשה שלפניו. לשעה קלה ראינו שם כמין "קול יעקב" התעוררות של רגש אנושי – בלב עשו וראינו בכך ניצוץ ראשון לרוח האנושית העתידה להביא לידי התפתחותה המלאה גם בעשו.

מה המסר לדורות ממעשה זה?

כאן אנחנו רואים לשעה קלה את חרבו של עשו בידי בני יעקב. ולהבהרת דברי ימי ישראל אנחנו למדים: אם בסופו של דבר סולדת נפש עמנו משפיכות דמים, עד שהיינו אנחנו הרך והרחמן שבאומות, הרי לא חולשתנו או מורך ליבנו הביאונו לידי כך. הימים האחרונים של המדינה היהודית גילו לכל את אומץ ליבנו ואת רוחנו המלחמתית, עד שהחזקים שבלגיונות עשו נקראו להיחלץ כנגדנו. יכולים גם אנחנו להניף את החרב, יכולים גם אנחנו להיות צמאי דם. רוחנו האנושית והרכה הנה פרי לחינוך שהקב"ה העניק לנו בגורלנו ובתורתו.

מה היו השיקולים של שמעון ולוי?

אולם רק בדרכים ובממדי פעולה, רק בהם יש לתת דופי. הנימוק שהניע את שמעון ולוי והמטרה ששאפו אליה היו קדושים ומוצדקים. הרוח שפעמה בליבם היתה הכרחית למשפחה שגדלה לאומה בתורת "יעקב" וניטל עליה לסבול כל קושי וכל השפלה. ועם זה נועדה לזקוף את קומתה מתוך אצילות הדעת וגמישות הרוח להליכה הניצחית שאין כמותה דרך כל דברי הימים.

מה היה בברכת יעקב על מעשה זה?

עוד על ערש מותו נראה את האב הישיש מקלל את הדרכים וה"עברה" הקשה. אך מברך את המניעים ואת הרוח. עוד נראה את המעמד שהעניק לשמעון ולוי בקרב

יעקב-ישראל. מעמד מחוסר כח ומעמד של פיזור, למען לא תפרוץ החרב שבידיהם כל גבול בישראל. ועם זה רוחם החזקה הערה תמיד לכבוד וליעוד המוסרי והרוחני, תשאר קיימת ופעילה מחיה ומצילה בכל חוגי העם. חרב זו שלוי הפנה כאן כלפי חוץ, להצלת כבודה המוסרי של האחות, חרב זו עצמה הופנתה אחר כך כלפי פנים כאשר נאלץ להעלות את אחיו הוא מעומק השחתתם, להעלות ולהציל בלא מעצור ובלא משוא פנים – "ואת אחיו לא הכיר ואת בניו לא ידע".

מהם דרכי ההשגחה במעשה זה לעם ישראל?

קווים אלה כפי שנגלמו לנו במאורע זה וכפי שעוד יתגלו במאורעות אחרים, יכולים בסופו של דבר להסביר מה צורך היה לבחון ולצרף את הגזע הזה ב"כור הברזל" של הייסורים בטרם יוכשר לבחירתו. ובטרם יסוגל להליכתו המופתית שתביא גאולה לעולם. לא כאומה נכנעת, אלא כאומה סרבנית וקשה – "עז שבאומות". נבחרנו לכלי שרת להשגחת ה'. ממנו חישל את הפלדה הקשה, העומדת בפני כל ובהיענותו גילה לראשונה את כח הפלא של הנהגתו ואת כח הפלא של הנהגתו ואת כח הפלא של תורתו.

רש"ר הירש

בברכותיו של יעקב לבניו סמוך למיתתו מתייחס יעקב למעשיהם של שמעון ולוי: "שמעון ולוי אחים כלי חמס מכורותיהם. בסודם אל תבוא נפשי בקהלם אל תחד כבודי כי באפם הרגו איש וברצונם עיקרו שור. ארור אפם כי עז ועברתם כי קשתה אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל"

מדוע קרא לבניו "אחים"? 1

"אחים" - בעצה אחת על שכם ועל יוסף.

על איזה "חמס" מדבר יעקב?

"כלי חמס" - אומנות זו של רציחה חמס הוא בידכם מברכת עשיו היא, זו אומנות שלו היא ואתם חמסתם אותה הימנו.

מהם "מכורותיהם"?

"מכורותיהם" - כלי זיין, או בארץ מגורותם נהגו עצמם בכלי חמס. רש"י

מה היה ראוי לשמעון ולוי לקבל ומדוע לא זכו?

והיה הכבוד הראוי לראובן ראוי להם בנופלו ממנו, אמנם כלי חמס מכורותם וזה לא יאות למלך אשר במשפט יעמיד ארץ. לכן לא יאות מלכות לשום אחד משניהם. ספורנו

מדוע קרא לבניו "אחים"? 2

שמעון ולוי אחים היו לרעה - כלי חמס היתה אחותם. רשב"ם

איזה זכות מוצא יעקב במעשיהם של שמעון ולוי?

ילמד עליהם זכות כי בקנאתם על האחוה עשו מה שעשו, לאמר שאין ראויים לעונש גדול ולא חטא ראוי לימחל כי הוא חמס.

על מה כעס יעקב במעשי שמעון ולוי?

שמעון ולוי אחים גמורים דומים ומתאחים זה לזה בעצתם ומעשיהם. יעקב קצף על שמעון בהרגם אנשי העיר בעבור שעשו חמס. כי הם לא חטאו להם כלל ובאו בברית

ונימולו. ואולי ישובו אל ה' ויהיו כולם בכלל בית אברהם ומן הנפש אשר עשו בחרן. ועוד חרה לו כי לא יאמרו כי בעצתו נעשה הדבר ויהיה חילול ה' שיעשה הנביא חמס ושוד. ההתנצלות שלא היה בסודם ובענותם במרמה. ובקהלם לא נתייחד כשבאו אל העיר והרגום.

כיצד הענישם יעקב?

ולכן יקלל אפם ועברתם. כלי חמס הם חיייהם כי במ יחיו ויזונו, ובעבור זה יחלקם ביעקב שלא יוסדו ויפיצם בישראל שלא יקהלו ויהי להם כן כי נחלת שמעון בתוך בני יהודה ונחלת לוי ערי מקלט מנופצות בכל ישראל.

רמב"ן

מה היה בטבעם כאחים?

כי ישנם באחוזה בטבעם ודעה אחת שווה כדעת אחים ודבר זה לא ישוו בכל אחים. או ירצה לתת טעם למעשיהם אשר עשו במעשה שכם ובמעשה יוסף.

מה היה בטבעם של שמעון ולוי?

ואמר שטבעם בתגבורת יסוד האש, כי מי שגובר בו יסוד האש עם היות שיתעצם בכל עוצם הזריזות בעבודת ה' לא ימלט מהשיגיון בחלק מועט בהתעצמותו שיעשה אדם מזוג ירוויח עצמו משגיאות.

"אחים" - לשון חום. ולזה קלל ל"אפם ועברתם כי קשתה" וידוע הוא כי האף והעברה תגדל מיסוד האש כשתרבה. ואמר כי לצד שהם בתגבורת החום לזה "כלי חמס מכורותיהם".

מדוע דימה את מעשיהם לחמס?

ודימה מעשיהם לכלי חמס לאמר כי לא ירשו כליהם משורש נפש המוליד, אלא כלי חמס הם דברים המוכרים להם אלא פעל בה להם מאביהם אלא הגברת האש. אבל הם עשו באמצעות דבר זה מעשים בלתי נכונים כמעשה יוסף.

מה היה חמס במעשי שמעון ולוי?

המכר שמכרו את יוסף- חמס, מכרוהו על מה שלא נתחייב בדין והגם שכל האחים מכרוהו כשתשכיל תראה שהם היו העיקר.

אור החיים

מה טוב מוצא יעקב במעשי שמעון ולוי ומה החסרון במעשיהם?

שניהם באח לצרה יולד, התחיל בשבתם זה באמת שבת להם שנכנסו בעובי הקורה בעבור אחותם. אך לא יפה עשו מה שגזלו כל העיר כי זה כלי חמס הוא ואין הנקמה תלוי בזה.

מדוע פתח בשבת וסיים בגנאי?

ועל שהמתיקן סוד יחד ונקהלו על כל העיר אמר "בסודם" וכו'. זהו הטעם שהתחיל בשבת לאמר שלבשו קנאה בעבור אחותם והרגו כולם. כאיש אחד.

מסיים בגנות כי דבר זה אינו תלוי באף ובנקמה אלא מרצונם הטוב עקרו החומה לקעקע כל העיר ולחמוס כל אשר להם.

כלי יקר

מהו "אחים" ביחס לשמעון ולוי?

לא כיוון יעקב לאמר כי המה אחים מלידה ומבטן אלא הודיע שטבעם שווה יותר מהשתוות כל בני יעקב. הם נשתוו במה שמוציאים מחשבותיהם ורצונם לפועל.

במה לא נשתוו במעשה שכם?

לא נשתוו במחשבתם ורצונם, במעשה שכם עצמו לא נשתוו בדעות על מה. שהגיע לאותו מעשה, אחד בא לקנא קנאת ה' ונכנס בסכנה, וזה בא לקנא כבוד אביו.

הנצי"ב

מה הפך את שמעון ולוי ל"אחים"?

"אחים" - בעבור מעשה שכם.

מהו החמס במעשי שמעון ולוי?

על החמס שעשו שאחר שהכניסו אנשי שכם בברית, הרגום במרמה.

ראב"ע

כיצד נתקיימו דברי יעקב "בסודם אל תבוא נפשי" אצל שמעון?

"בסודם אל תבוא נפשי" - כמעשה זמרי כשנקבצו שבטו של שמעון להביא את המדיינית לפני משה ואמרו לו זו אסורה או מותרת?

אם תאמר אסורה, בת יתרו מי התורה לך?

אל יזכר שמי בדבר שכתוב זמרי בן סלוא נשיא בית אב לשמעוני ולא כתב בן יעקב.

כיצד התקיים "בקהלם" אצל שבט לוי?

"בקהלם" - כשייקהל קורח משבט לוי את כל העדה על משה ועל אהרון.

"אל תחד כבודי" - שנאמר בן לוי ולא נאמר בן יעקב.

מדוע "איש" בלשון יחיד?

"באפם הרגו איש" - אלו חמור ואנשי שכם ואינן חשובים כולם אלא כאיש אחד.

מיהו ה"שור"?

"ברצונם עקרו שור" - רצו לעקור את יוסף שנקרא שור.

רש"י

איזה חמס עשו שמעון ולוי?

עשו החמס באפם שכעסו על שכם וברצונם שהם חפצים בו לא פשע המומתים ולא חטאתם. עקרו עיר מוקפת חומה את טפם ואת נשיהם אחרי הרגם אנשיה. אחרי ששככה חמתם בהריגת האנשים עקרו כל שור - מקניהם וקניינם כל אשר בבית וכל אשר בשדה. בסודם לא באה נפשו בכל אלה אפילו לעקור להם מקנה וקניין ולבזז שללם כלל.

רמב"ן

למה מכוון יעקב במעשי שמעון ולוי?

כל הכתוב ידבר במעשה יוסף.

"בסודם" - מאת שהתחילו לשונאו והיה הדבר ביניהם כסוד. לא הסכימה נפש שזרעתי בהם להיות עימהם בהיוסדם יחד. לא מכווחו בא הרע ההוא.

לא ייענש על הדבר לצד שעשו בניו ככה. או לצד שהוא גרם קנאתם בשנותו את בנו בין הבנים.

כשנקהלו עליו להורגו, לא יקראו על שמי בני יעקב כל עיקר באותה שעה.

"תחד" - לשון חדווה, רמז ליגונות שעברוהו וסילוק השכינה מעליו שהיא בחינת הכבוד.

"הרגו איש" - והגם שמצינו שלא הרגוהו. הרי הסכימו על הריגתו הטילוהו על בור מלא נחשים למות שמה בכמה מיני מיתות.

"ברצונם" - על ידי מכירתו למצרים. נעקרו מיוסף עשרה שבטים שהיה ראוי לילד י"ב ולא נשארו אלא שניים.

אור החיים

מה היה הדבר שהכשיל את מעשה שמעון ולוי?

בשעה שעומדים בסוד ה' לקנא על כבודו. ע"י הכעס נעשים דברים זרים יותר מהנדרש לצורך העניין ובזה יהיה קלקולו יותר מתיקונו. בשעה שנקהלים על דבר הרשות לקנא על כבוד. וזהו איסור גמור להיכנס בסכנה בשביל זה אין זה כבוד לפני כלל להיות מתאחד עמהם.

יש כעס הנקרא- חרון אף. ויש הנקרא- עבירה.

חרון אף- בשעה שהוא ניצת בחרון ומרתיח אפו על אותו איש.

עבירה- שנקע כעסו אך עברתו שמורה על אותו האיש לעשות לו רעה דעת מצוא. בשעת חרון אף נקל לעשות איזה דבר מופלג ביותר הרבה ממה שיעשה בעת רצון.

הם היו בשעת חרון אף ולא היה שום מעצור להם עד שהרגו איש.

מתי הוא "ברצונם"?

"ברצונם"- בזמן שנח הרוגז והאף ורק העבירה שמורה עוד בלבבם.

מהי האכזריות שבמעשי שמעון ולוי בבהמות?

"עקרו שור"- שהוא צעיר בעלי חיים ואכזריות ואסור.

הנצי"ב

מה ביקש יעקב בעקבות מעשי שמעון ולוי?

יהי רצון שלא תבוא נפשי בעצתם.

רשב"ם

על מה נזהר יעקב בשעת קללתו על שמעון ולוי?

"ארור אפם"- אפילו בשעת תוכחה לא קלל את אפם.

כיצד מעניש יעקב את שמעון ולוי?

"אחלקם"- אפרידם זה מזה. שלא יהא לוי במניין השבטים והרי הם חלוקים.

דבר אחר- אין לך עניים וסופרים ומלמדי תינוקות אלא משמעון, כדי שיהיו נפוצים.

ושבטו של לוי עשאו מחזר על הגרנות לתרומות ומעשרות, נתן לו את תפוצתו דרך

כבוד.

רש"י

כיצד קללם?

"ארור"- דרך נבואה או דרך תפילה.

במה קללם?

שיחסר אפם וטוב להם.

מנין שקללם?

כי ארור הפך בברוך וכאשר הברכה תוספת הארורה מגרעתו.

מהם פרטי קללתם?

הם אלה ראויים שייפרדו ולא יתחברו יחדיו. ומצאנו כי שמעון ברשות אחר- יהודה

וגם עריו לא היו דבקים זו לזו רק מפוזרות בינות גורל יהודה גם כן לוי היו לו שמונה

וארבעים עיר והן מפוזרות בינות לשבטים.

ראב"ע

על מה בדיוק הקללה?

לחלק המרובה בהם יותר משיעור הרגיל הוא מקלל בהם ויישאר בהם חלק הרגיל בכל

אדם כדי לקבל שכר לעולם הבא על כפייתו לעבודת ה'.

וראה, כי תיקון לקרר עוז הרתיחה הוא לחלקם.

אור החיים

במה קללם?

יחסר אפם בשפלותם וקושי מזונותיהם ע"י חילוק ותפוצה. אמנם הכהונה נשארה לבכורות כמאז עד שזכו בה בני לוי.

ספורנו

מדוע הפרידם יעקב?

לא יצליחו באפם להינקם ולעשות רעה ולכן כי אינו חפץ בקהלם ובחבורם יחד. רשב"ם

מהי סיבת פיזור שמעון ולוי?

אם יישאר דבק בשני השבטים האלו קניין של העזות פנים וקשיות העורף מי יוכל לעמוד בפניהם וגם המה יהיו בתכלית הרעה ולכן אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל, החלק הגדול ממידת העזות פנים וממידת קשי העורף שיש בטבע שני אחים אלו אחלק ואפיץ בכל ישראל. כשיתפשט בכל ישראל לא יגיע לכל אחד מישראל כי אם חלק קטן. וכן אמר משה עם קשי עורף זה מן שמעון ולוי שחילק יעקב לכל בניו.

מה יש בעזות שבכל זאת טוב שיהיה בישראל?

העזות וקשיות העורף מידה רעה אך יש בהם צד לטובה. כדי שיעמדו בדתם לא ישובו מפני כל לשמוע בקול זרים. לכן אמר יעקב העבר השני לאפם כי קשתה וזה בוודאי מידה רעה וכדת מה לעשות בהם להפכם לטובה, אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל- אחלק ואפיץ העזות וקשיות העורף אל עושי מעשה יעקב וישראל כדי להפוך פעולתם לטובה.

מה בין ברכת יעקב לברכת משה?

יעקב כללם ומשה הפרידם, ומכל מקום דרכם קצת מעין ברכתו של יעקב. ברך את הנכסים "חילו" אחר שלוי לא היה לו חלק ונחלה כי אם המתנות.

מדוע פזרם?

אחלקו ללוי בין כל בני יעקב כי מן כל ישראל ייקחו המה חלקם, ואע"פ שכלי חמס מכורותיהם- לגזול ממון כל העיר נותן הדין להניסם שיהיו כולם עניים, מ"מ אחלק להם ביעקב לקבל מגותיהם. שמעון אפיץ בישראל לכן רמז ביהודה מחוקק היינו סופר.

כלי יקר

מתי ארורים שמעון ולוי?

"ארור אפם"- בשעה שהמה בחרון אף- בלי מעצור.

"ועברתם"- השמורה בלב קשים להתרצות.

מדוע אחלקם ואפיצם?

"אחלקם"- נצרך לפרקים מעט אנשים כאלה, אבל רובם במקום אחד קשה ולכן אחלקם שיהיו מעט מעט במקום אחד.

"ואפיצם"- בקרב חסידי ישראל נדרש לפעמים איש כזה כמו פנחס אבל רק מעט מעט יפה על כן יהיו נפוצים בישראל.

הנצי"ב

מדוע אין שמעון ולוי ראויים לקבל שררה?

אחר שאמר שלא יכול לתת העוז והמשרה- דהיינו המלכות לראובן. הנה ראוי לתיתו לשמעון או ללוי שהם האחים אחריו בתולדה. אומר שגם להם לא יאות המשרה כי הם אחים במידת הכעס והנקמה שזה לא יאות לאשר לו המשרה שבזה ישחית רבים ועצומים.

מה הגיע את שמעון ולוי במעשה שכם?

מפני שהיה נראה שמה שעשו לשכם היה עפ"י עצת יעקב, אמר יעקב כי הדבר היה סוד אצלם, לא היה עפ"י עצתי ואני לא ידעתי מזה הרגו כל זכר ואמרו שעשו זה להציל כבודי-לא היה זה לי לכבוד. מה שהרגו אנשי שכם היה מתוך אף וכעס לא לשם ה' או להציל כבודי אחר שנחה חמתם לקחו שלל מקניהם ועקרו את השוורים, וזה סימן על אכזריותם.

מתי האף והעברה טובים ומתי לא?

גם על מכירת יוסף כשנתרצו ע"י יהודה עקרוהו ממקומו ומכרוהו לעבד. לפעמים יצטרך האף והעברה לקנא קנאת ה' ולעשות משפט ברשעים אבל אפם ארור ואין בו ברכה. כי הוא עז יותר מן הדרוש. אף- כועס על מי שחטא נגדו.

מתי אף ומתי עברה וכיצד היה על אנשי שכם?

עברה- על ידי זה ישולח חרונו גם על מי שלא חטא עד שעובר הגבול. כנגד שכם היה אף, ונגד אנשי שכם היה עברה. ושניהם בעוז ובקשוי יותר מן הראוי אחר שגיררו את עצמם.

מדוע חלוקתם בין שבטי ישראל?

"אחלקם"- הגם שצריך גם להם אף ועברה לעת הצורך, די שכל שבט ייקח חלק אחד מי"ב.

"ישראל"- הגדולים שצריכים לכלות אף נגד הרשעים ולעשות משפט במנאצי ה' מלבי"ם

במה נפסלו שמעון ולוי להנהגה?

ברוחם ובנפשם הרי הם ראויים למנהיגות אך דרכיהם ותחבולותיהם הן כסולות. "בסודם אל תבוא נפשי"- במועצותיהם אל יחליטו על רצון האומה. עצתם לא תייצג לעולם את הרצון הלאומי.

"בקהלם אל תחד כבודי"- במעשיהם אל יגעו בכבוד הלאומי. בשעה שהם זוממים דבר אל יקבעו את רצוני, ובשעה שהם עושים, אל יסכנו את כבודי.

"באפם הרגו איש"- עצם האף היה מוצדק בהחלט אך באפם ביצעו רצח, בכעסם הרגו אנשים חפים מפשע. אילו שלחו ידם רק באדון האציל לא היה יעקב נזף בהם כה קשות. באפם ביצעו רצח באדם ועוד קודם לכן החלישו על ידי יחסם האדיב את אויביהם שהללו כוחם לשלום אך משהתקפו ידעו להתגונן באומץ. בשפת חלקות וידידות דיברו על ליבם להימול כדי להחליש את כוחם ובהיותם כואבים התנפלו עליהם. וכך לא היה בדבר גם מעשה גבורה.

איזה קללה תחול עליהם?

קללה תחול על רגזנותם חסרת ההתחשבות.

בגבור עליהם כעסם הרי הוא עז ואין לשכך אותו. ועברתם היא קשה- עקשנות ואין להחליש אותה ע"י תוכחה או התחשבות. לפיכך תחול על שניהם קללת ארור. יהיו ערירים- עיקרים נטולי כח פעולה. ואל ינתן לאפם לעשות תעמולה ובהתאם לכך יהיה גם מעמדם באומה העתידה.

מדוע אין הם יכולים להיות מנהיגים?

אין הם ראויים להיות מנהיגים. יתר על כן כמנהיגים הרי הם מהווים סכנה, בעוד ראובן לא היה עצמאי די הצורך והוא חסר יציבות פנימית. הרי הכרת כוחם היתה לזהות יותר מדי ולמען טובת הכלל לא ידעה התחשבות.

מדוע מקלל יעקב לעתיד?

חשוב הדבר ביותר שכאן עם הנחת אבן הפינה של עם ישראל מטילים קללה על כל התפרצות הפוגעת במוסר ומשפט ולו גם נעשתה לטובת הכלל. בשונה מהאומות צוואת היסוד של עם ישראל מטילה קללה על ערמה ואלימות. שנעשו למען המטרה הצודקת ביותר של טובת הכלל. הרי היא מנציחה את התורה כי גם בחיי הכלל ולמען הכלל יש לטהר לא רק את המטרות, אלא גם את הדרכים והתחבולות.

מה לא מקלל יעקב?

אולם הוא מטיל קללה רק על אפם ועברתם, אין הקללה לא עליהם ולא על עצם שאיפותיהם.

מתי רוצה יעקב להחליש את כוחם?

"אחלקם" - לא להחליש דבר שהיה שלם עד כה. אלא לחלק דבר יקר למען יזכו בו רבים ככל האפשר הסכנה הנשקפת לכלל מעברת זעמם של שמעון ולוי קיימת רק בזמן הפריחה של העם. בשעה שהוא מהווה ציבור חזק בעלול בנקל להמשך אחרי השפעת שני שבטים מלוכדים, המלאים הכרת כוחם ורגש הכלל הבוער בקרבם. לפיכך במדינה היהודית הפורחת יהיו מפוזרים. קיום הלוי היה תלוי ברצונו הטוב של כל יחיד אמנם היה חייב לתת אך לא היתה לבן הלוי זכות ישירה והאדם יכול לבחור איזה בן לוי שירצה.

שמעון היה מובלע ביהודה והיה תלוי כולו בשבט חזק זה וכך היתה השפעת המדינות של שמעון ולוי משותקת כולה בשעת הפריחה. אולם בגלות כאשר לחץ הגורל מדכא את הכל והאומה עצמה מפוזרת אז קרובה הסכנה שכל הכרה עצמאית תאבד והלחץ ימית כל כח רוחני. לכן אחלקם למען יוכל גם היהודי הנודד כרוכל להביט בגאווה על הפרחת האירופי. ואילו הוא שהושכל עד עפר וזורה בין הגויים ישמור על הכרתו העצמית ועל רגש הכלל.

איזה דבר טוב יש בחלוקתם?

הפצת שמעון ולוי במדינה היהודית הביאה בעקבותיה את חלוקתם בגלות. צדקה עשה עמנו הקב"ה שסכל מקומות פזורינו היו בינינו גם בני שמעון ולוי ואלו החיו בנו את הכח והעוז, את האש והגאווה היהודית האצילה בשומרם על הרוח היהודית שהאריכה ימים אחרי המדינה.

רש"ר הירש